

voldoende beschermen¹⁾. Alleen in streken, waar voldoende toezicht mogelijk is en waar door het voortdringen der cultuur een aldaar thuishorende kudde olifanten met uitroeiing bedreigd wordt, moet m.i. als eenige redmiddel de jacht geheel verboden worden. Daar de kans op succes (het verkrijgen van tanden boven 5 kg gewicht) op de olifantenjacht zeer gering is en grootendeels afhankelijk van een fysiek sterk gestel en van voldoende rimboe- en jachtroutine van den jager, zal zelfs bij een veel intensiever jagen op olifanten dan thans het geval is het aantal geboorten jaarlijks rijkelijk opwegen tegen het aantal geschoten exemplaren, tenzij men alles wat voor het geweer komt en slurf draagt, dus ook wijfjes en jongen, onder vuur neemt, zooals nog maar al te veel gebeurt. Meerdere malen vernam ik van de bevolking, dat er korten tijd geleden een gezelschap heeren op olifantenjacht was geweest, die, daar er geen tandendragers bij een ingehaalde kudde waren, eenige, soms 4 of 5, wijfjes hadden geschoten om, in stede van tanden, pooten als trophee mee te kunnen nemen!

Daar de tandendragers (vooral de volwassen bullen met flinke tanden) overdag zelden in de achterhoede der kudde zijn, maar steeds links of rechts of meer vóóraan, ziet men bij het inhalen van een kudde steeds alléén wijfjes. Eerst voortgezette vervolging vele dagen achtereen geeft in gunstig terrein een kans om de tandendragers te ontwaren, en dan nog alleen, wanneer de kudde met haar fijnen reuk ons niet ontijdig speurt.

Gelukkig worden de streken, waar de olifanten nog in onverminderd aantal voorkomt, voldoende beschermd zonder dat de overheid hier bemoeienis mee heeft, en wel door het muskieten (malaria) gevaar, dat stellig alle andere jachtgevaaren verre overtreft.

D. PIETERS.

¹⁾ Bij de nieuwe dierenbeschermings-ordonnantie (1931) is aan deze voorwaarden grootendeels voldaan. De uitvoer van levende olifanten is zonder vergunning verboden, evenals de uitvoer van tanden, die minder dan 5 kg wegen. De jacht is thans beperkt tot 6 maanden 's jaars en alleen geoorloofd met een vergunning van het hoofd van gewestelijk bestuur.

RED.

VAN HET WATERLAND ROND PALEMBANG

Toen ik indertijd in dit tijdschrift iets over de flora van het droge gedeelte van Palembang mededeelde, lag het in mijn bedoeling als pendant iets over de natte flora daarop te laten volgen. Ik begon toen alvast van eenige typische verschijningen foto's te maken, maar verder is het door verlof en overplaatsing nooit gekomen. Nu is het jammer als die foto's nutteloos ergens in een lade liggen te verbleken en zoo waag ik het er op aan de hand daarvan nog wat over het waterland van Palembang te vertellen.

Men moet in Palembang onderscheid maken tusschen twee moerasvormen: de meest tijdelijke en de vrij permanent onder water staande gronden.

De eerste zijn de uiterwaarden langs de groote rivieren; bij elken hoogen waterstand loopen ze onder en de kreekjes, die er doorloopen, zijn gevuld met troebel rivierwater. Hoogerop, waar de rivier meer vruchtbaar slib aanvoert, behoren deze renahgronden tot de vruchtbaarste sawahgronden.

Meer naar binnen vindt men de echte rawahgronden, moerassen, die meestal ook nog wel afwateren naar de rivier, maar waarin het rivierwater maar zelden doordringt; alleen in heel droge maanden kunnen ze wel eens gedeeltelijk uitdrogen. Het water dat uit deze moerassen stroomt is steeds helder, vaak donkerbruin gekleurd door humeuze stoffen, zeer mineraal-arm en heeft voor den landbouw geen beteekenis. De diepere gedeelten van deze moerassen vullen zich echter bij hoogen waterstand wel met rivierwater, het slib bezinkt en in den drogen tijd worden de drooggeloopte oevers van deze meeren, lebaks genoemd, eveneens met rijst beplant. Scherpe grenzen tusschen beide vormen zijn natuurlijk niet te trekken.

Men behoeft in Palembang niet ver te loopen om spoedig tot zijn hals in het moeras te zitten! Al gauw ontdekt men dan, dat dit niet de meest juiste manier is om iets meer van dit voor ons Hollanders zoo sympathieke waterland te leeren kennen. Velen denken misschien bij tropische moerassen aan zwoele giftige moerasdampen, koorts en muskieten, maar niets is minder waar!

De Palembangsche omgeving biedt dezelfde

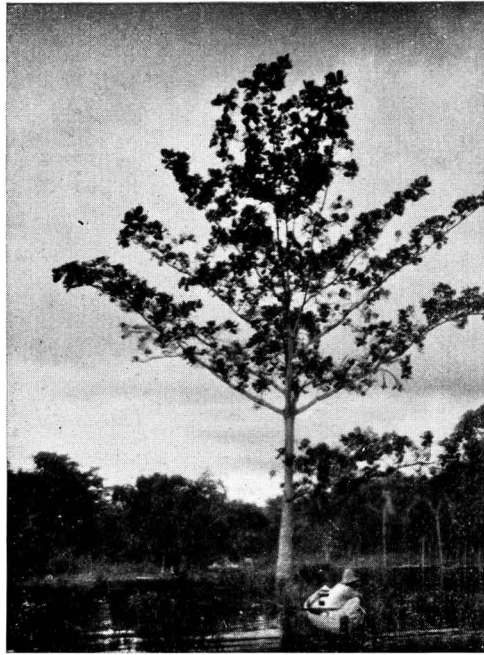

Fig. 1. De „waterketapang”: *Fagraea crenulata* MAING., malabira.

de geneugten van zon en water als onze Hollandsche plassen, alleen men kan er niet zwemmen, want de krokodillen zijn legio al ziet men ze zelden.

Een sampan is beslist onontbeerlijk; daarin is in Palembang keuze genoeg. Een kleine maar niet te wankel is voor het doel het meest geschikt en dan maar door de waterstraatjes van Palembang naar buiten toe! De kreek Sekanak, die met zijn beide einden met de Moesi in verbinding staat en in zijn midden gedeelte door een echte rawah stroomt, is voor dit doel als geknipt. Eerst glijden we over het troebele kaliwater door het uiterwaardengebied, waar we bij hoog water den stroom mee, bij lagen waterstand dezen tegen hebben.

Het eerst valt een eigenaardige boom op met iets schuin omhoog staande evenwijdige takken en groot blad als een ketapang. Het is een bescheiden familielid van de koninklijke tembesoe: *Fagraea crenulata*. De bevolking noemt hem

Fig. 2. De leden van de Afd. Palembang op excursie: onder overhangende stammen van *Gluta Renghas* L.

malabira en plantte hem, hoewel het hout veel minder goed is, hier en daar langs de rivieren aan (fig. 1).

Daarnaast staat een boom met typische vruchten, die als groote knikkers tusschen het ijle loof hangen: het is *Sapium indica*. Iets verderop buigen kaneelbruine stammen over het water en misschien bengelen tusschen het mang-a-achtige loof de zonderlinge hoekige vruchten; elke inlander zal U direkt vertellen, dat dat de rengas (*Gluta Renghas*) is en U waarschuwen om daar niet aan te komen (fig. 2). Het sap uit dezen boom, dat in dunne teerstreepen langs den stam vloeit, heeft nl. de onaangename eigenschap slecht genezende wonden op de huid te veroorzaken. Het hout, dat van goede kwaliteit is, wordt hierom weinig gebruikt. Maar de boomen zooals zij zich daar in het water spiegelen zijn er niet minder mooi om. Het is een vaste verschijning langs den benedenloop van alle Palembangsche rivieren. Een familielid, de peladja (*Pentaspadon Motley*),

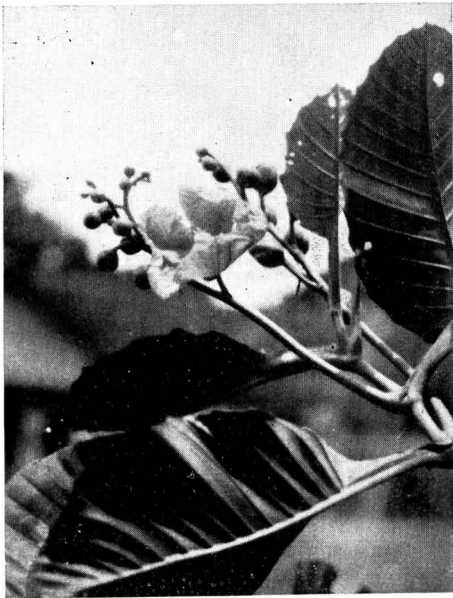

Fig. 4. De geheimzinnige sempoe rawah (? *Wormia* sp.).

scheidt ook een dergelijke teerachtige substantie af, maar deze is als middel tegen schurft zeer gezocht. Alleen bij verwonding van de kern komt deze natuur-

Fig. 3 *Alpinia javanica* BL.

lijke perubalsum te voorschijn. De meeste boomen in de omgeving van Palembang zijn dan waarschijnlijk ook door dit diepe tappen afgestorven.

Een lagere boom met eveneens verdachte eigenschappen is *Cerbera Manghas*, die door zijn mooie witte bloemen en de kogelronde vruchten ieder opvalt. Het overvloedige witte melksap is tamelijk onschuldig, maar het groote zaad bevat een zwaar vergif. De bekende boom met de ademwortels, *Sonneratia alba*, vond ik niet langs de Sekanak, maar wel boschvormend langs de Moesi. Vlak langs den oever kunt U kennis maken met een plant, die door zijn groote orchidee-achtige bloemen iedereen in verrukking brengt: *Alpinia javanica* (fig. 3). Het is een lid van de familie der Gemberachtigen

en bij kneuzing verraaft hij zijn afkomst dan ook door den eigenaardig scherp geur.

Nu moet ik nog den sempoe rawah noemen, welke evenals alle andere sempoes een *Dillenia* zal zijn. Het eigenaardige is, dat hoewel algemeen voorkomend de wetenschappelijke naam nog niet is vastgesteld. In gedroogden toestand zou het *Dillenia indica* kunnen zijn, maar die heeft witte bloemen; de Palembangsche echter heeft groote gele. Van bladerloos bloeien, zooals bij de *Dillenia aurea* of *D. pentagyna*, is ook geen sprake¹⁾, zooals de foto duidelijk laat zien (fig. 4).

¹⁾ Zeer waarschijnlijk behoort deze onbekende dan ook niet tot het geslacht *Dillenia*, doch tot *Wormia*.

Ten slotte mag ik den sagopalm niet vergeten, waarvan de jonge planten zoo decoratief langs het water staan opgesteld.

Maar dan naderen we, na een tijdje door een prieel van allerlei heesters te zijn doorgevaren, het open rawahgebied. Een heester moet ik eerst nog vermelden om zijn overvloed van erwtgrootte witte vruchtjes als die van de vaderlandsche sneeuwbes. 't Is een miniatuur djamboe: *Eugenia spicata* (fig. 5), en de vruchtjes, die in bosjes wel op de passar verkocht worden, smaken

Fig. 5. De „Palembangsche sneeuwbes”: *Eugenia spicata* LAMK.

dan ook even waterig en flauw als die van de meeste andere djamboe-soorten. Wij glijden nu tusschen de drijvende oevers door, gevormd door het koempai-gras met zijn lange over het water kruipende uitloopers, door de waterveelknoop (*Polygonum pulchrum*) en de alom bekende waterhyacint (*Eichhornia crassipes*, fig. 6 en 7).

Het water is nu ook al helder geworden; in stille hoekjes steekt het Indische blaasjeskruid (*Utricularia stellaris*) zijn gele bloemtrosjes boven het water, kruipt *Neptunia oleracea* met zijn in watten gepakte wortelstok en zijn gele kwastjes van bloemen en drijven de teere witte franjekelken van de Indische watergentiaan (*Limnathemum indicum*, fig. 8). We komen dan in het gebied van de grootere plassen met de grove en de fijne waterlelie (*Nymphaea Lotus* en *N. stellata*) en de teraté, de lotusbloem (*Nelumbium Nelumbo* = [*N. nucifera*]).

Ik zocht hier tevergeefs naar de waternoot, een plant die vroeger ook in Holland voorkwam, maar waarschijnlijk door de bekende waterpest is verdreven. Bij Kajoe Agoeng in de buurt van Palembang op een lebak vond ik deze *Trapa Maximowicii* (fig. 9) overvloedig, zóó zelfs, dat ik een paar prauwen met jongens en meisjes tegenkwam, die nootjes in het water zochten, zooals wij dat deden in onze beukenbosschen. Er was zelfs harmonicamuziek bij!

Fig. 6. De waterhyacint: *Eichhornia crassipes* SOLMS.

Fig. 7. Een (water)„hyacinten”-veld.

Een paar vruchten liet ik thuis ontkiemen, in een wijdmonds flesch, omdat dit een beetje ongewoon in zijn werk gaat. De dikke zaadlob, die het heele zaad opvult, blijft bij de kieming in de zaadhuid verborgen, de andere, kleine, gaat met het zg. hypocotyl mee naar boven. Uit den oksel hiervan ontstaat een dunne met slipvormige bladeren voorziene stengel, die zoo snel mogelijk naar boven groeit en spoedig den hoofdwortel, die direkt was doorgegroeid (opmerkelijk ook eerst naar boven), in lengte overtreft. Na 18 dagen was de oppervlakte van de ± 20 cm hoge waterkolom bereikt en verschenen breedere bladvormen. Helaas had ik toen geen gelegenheid meer de

Fig. 8. Stil hoekje met *Limnanthemum indicum* THW.

[Foto Bangert.]

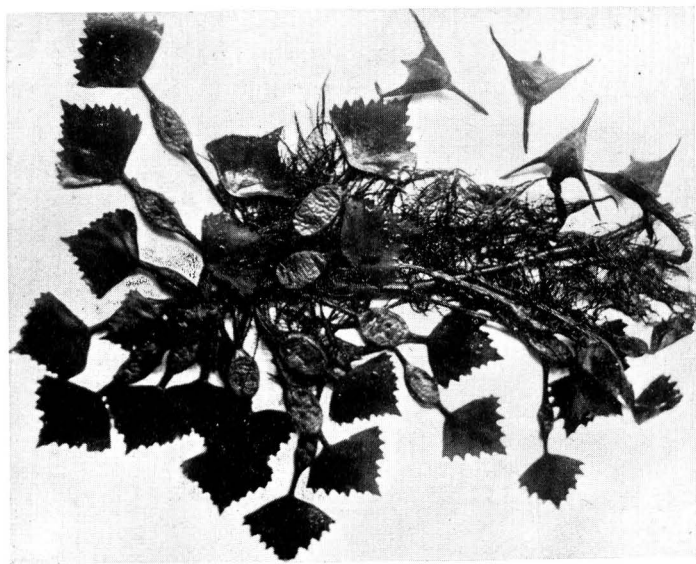

Fig. 9. *Trapa Maximowiczii* KORSK. met (rechts boven) eenige losse vruchten.

cultuur verder voort te zetten, totdat de volwassen plant vrij op het water zou drijven met de kruikvormige verdikte luchthoudende bladstelen. Bij doorsnijden bleek het intusschen schoon gerotte zaad nog geheel door de zaadlob opgevuld te zijn, hoewel de verbinding met de plant toen reeds verbroken was. De harde zaadhuid is voorzien van een fraaie tekening en met de van weerhaken voorziene stekels erbij is het geheel een bijzonder mooi natuurobject.

Wat de verspreiding betreft, vindt men in de diverse handboeken nogal tegenstrijdige gegevens. Ik trof de plant slechts op een bepaalde plaats aan, wat vooral voor een losdrijvende waterplant,

die dus gemakkelijk meegevoerd kan worden (er bestonden verschillende verbindingen tusschen het meer en de rivier de Komering), merkwaardig moet worden genoemd.

Publicaties van meerdere vindplaatsen van deze of een andere *Trapa*-soort zullen dus zeer welkom zijn!

In mijn vorig artikeltje over Palembang vermeldde ik reeds de gelam poetih, *Melaleuca Leucadendron*, die zich in deze veemmoerassen echt thuis gevoelt; overal waar het niet te diep is vertoonen zich de zilveren „berken”-stammetjes. Vooral vanuit den trein krijgt men daar een goeden indruk van.

Soms worden deze boschjes afgewisseld door een boom met donkergroen dicht loof en een helderbruine gegroefde schors; dat is de perapat: *Combretocarpus rotundatus*. Als ondergroei ziet men van uit den trein geheele velden rechtopstaande groene puntige zwaarden, dat meestal de bladeren van *Susum malayanum* zijn; de bloemen zijn te klein en te groen om op te vallen.

Fig. 10. *Ploiarum alternifolium*
MELCH., beriang.

Nu ik toch reeds van de Sekanak ben afgedwaald, stel ik U nog een typische Palembanger voor, voor welke kennismaking ik eigenlijk voorbij Kajoe Agoeng nog een dag in een prauw had moeten zitten, maar die ik heel toevallig onder den rook van Palembang aantrof. De inlandsche naam is beriang; de kleine donkerroode stammetjes worden bij prauwladingen in Palembang aangevoerd om te dienen voor daksparren. Het hout is zeer hard en duurzaam. In Kajoe Agoeng vindt een deel van de bevolking zijn bestaan in het kappen van deze boompjes in de onmetelijke veemmoerassen die zich tot in het Lampongsche voortzetten. Ik vond het aardige boompje (*Ploiarum alternifolium*, fig. 10) met de groote witte „thee”-bloemen langs den weg naar het golfsterrein tusschen gelam poetih, pelawan (*Tristania obovata*), die zich ook wel op droger terrein waagt, en de alom tegenwoordige *Melastoma malabathricum*. Ook groeide daar overvloedig *Nepenthes mirabilis*, welke altijd een aardige vondst is.

Nu terugkerende tot de Sekanak bereiken we na de rawahstrook een pandanen-bosch; een half uur lang manoeuvreeren wij tusschen de stekelige rolronde stammetjes door. Steltwortels, die men juist hier zou verwachten, ontbreken geheel. Daarna varen we nog onder een berceau door van verschillende heesters en lianen, om dan weer het gebied van de Moesi te bereiken met rengas en *Cerbera*. Ik vond daar nog een zonderlinge Tiliacea, die mij opviel door de wollige ronde eenigszins gevleugelde vruchten, waarmede het boompje volgehangen was. Het bleek te zijn *Diplophractum auriculatum*.

Al naar gelang den waterstand schieten we nu met een flink vaartje de Moesi in of moeten de roeiers poot aan spelen om tegen het inlopend tij op te peddelen. Maar eenmaal op de Moesi gaat het vlug, doch dan is het ook met botaniseeren gedaan. Nog een half uurtje genieten van zon en water en dan stappen we weer in het veel gesmade Palembang aan wal. Intusschen hoop ik, dat door deze artikeltjes de stad voor den natuurvriend er iets aantrekkelijker op is geworden!